

Lunds universitet
Avd. för litteraturvetenskap, SOL-centrum
Handledare: Bibi Jonsson
2014-06-05

Björn Vernersson
SSLK10

”Jag var fascinerad över att vara befriad från familjelivet”

Kvinnor, kvinnlighet och konsekvenser i Alice Munros *Kärlek,
vänskap, hat*

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	5
1.1 Alice Munro – en kort biografisk presentation	6
2. Syfte och frågeställningar.....	8
3. Teori och tidigare forskning.....	9
3.1 Teori: Ett feministiskt perspektiv på litteratur	9
3.1.1 Att studera bilden av kvinnan i fiktionen	10
3.2 Feministiska tolkningar av Alice Munros verk	11
3.3 Alice Munro och de narratologiska strukturerna.....	13
4. Material och metod.....	15
4.1 Noveller i undersökningen	16
4.1.1 ”Tröst”	16
4.1.2 ”Nässlor”	16
4.1.3 ”Flytande bro”	17
5. Analys och resultat	18
5.1 Kärlek	18
5.2 Vänskap	21
5.3 Hat	24
6. Slutsats och diskussion.....	26
6.1 <i>Kärlek, vänskap, hat</i> – en novellsamling med tydlig feministisk agenda?	26
6.2 Sammanfattning och avslutande ord	28
Litteraturförteckning	29
Primärlitteratur	29
Sekundärlitteratur	29
Otryckt litteratur	29

1. Inledning

”Den samtida novellkonstens mästare.”¹ Så löd Svenska Akademiens korta, men kärnfulla, motivering när det deklarerades att den kanadensiska författaren Alice Munro belönats med 2013 års Nobelpris i litteratur.

På kort tid blev Alice Munro känd i breda folklager och i Sverige har intresset för hennes noveller varit stort sedan priset tillkännagavs. Bland litteraturkritiker och på bokomslag är det särskilt två intressanta belysningar av Munros författarskap som vanligtvis lyfts fram. Den ena aspekten är att de flesta historierna utspelas i kanadensiska småstäder i provinsen Ontario, det vill säga att berättelserna har en lokal anknytning till författarens bakgrund, den andra, som oftare lyfts fram, är att Munros noveller skildrar kvinnor *med psykologisk inlevelse*.² I hennes berättelser är det kvinnor i livets olika skeenden som står i centrum och bär upp handlingen. I novellsamlingen *Kärlek, vänskap, hat* (2001)³, som är av intresse för denna uppsats, behandlas teman som just kärlek, vänskap och hat. Inom kärlekstemat är otrohet ett vanligt inslag, och ur novellerna stiger starka kvinnor som lever sina liv på egna villkor fram. De kvinnliga karaktärerna har tydliga ambitioner och vissa läsare tolkar därför in ett feministiskt budskap i novellerna, men huruvida författaren kan, eller rent av bör, beskrivas som feminist eller ej har länge varit omdiskuterat. Den engelska litteraturvetaren Isla Duncan, forskare i kanadensisk litteratur, menar i sin bok om Alice Munro att epitetet ”feminist” inte är särskilt väl applicerbart på varken Munro eller hennes verk, men konstaterar att berättelserna ändå tolkats inom feministiska skolbildningar av det skälet att kvinnorna i hennes sena författarskap bryter sig loss från deras konventionella roller och förväntade passivitet. Däremot har litteraturvetaren Ildikó de Papp Carrington, som studerat kvinnliga kanadensiska författare, i hårda ordalag argumenterat *mot* sådana feministiska läsningar av hennes verk. Carrington menar att Munros betoning på förnedring av kvinnor ”does *not* make her a feminist ’injustice-collector’”.⁴

¹ Svenska Akademien, Alice Munro, <http://www.svenskaakademien.se/nobelpriset_i_litteratur/pristagarna/alice_munro> (Hämtad 2014-03-03)

² Se t.ex. Eva Johansson, ”Den mänskliga själens kartograf”, *Svenska Dagbladet* 2013-10-23, <http://www.svd.se/kultur/litteratur/den-manskliga-sjalens-kartograf_8645210.svd>

³ Alice Munro, *Kärlek, vänskap, hat: noveller*, övers. Rose-Marie Nielsen, Atlas, Stockholm, (2001) 2009 – Originalets titel: *Hateship, Friendship, Courtship, Loveship, Marriage*

⁴ Isla Duncan, *Alice Munro's narrative art*, Palgrave Macmillan, New York, 2011, s. 63

Alice Munro har i intervjuer meddelat att hon själv inte betraktar sig som feminist, men att hon i sina noveller nästan uteslutande låter kvinnan inta rollen som protagonist ser hon som en självklarhet. I en intervju i den amerikanska tidskriften *The Atlantic* från 2001 konstaterar Munro krasst: ”Naturally my stories are about women – I’m a woman. I don’t know what the term is for men who write mostly about men.”⁵

Jag har i denna uppsats inte för avsikt att ta ställning till problemet om Alice Munro ska betraktas som feminist eller inte, utan undersöker endast *hur* – och över huvud taget *om* – hennes noveller kan tolkas ur ett feministiskt perspektiv. Samtidigt är det viktigt att framhålla riskerna med att tolka litteratur som uttryck för en författares ideologiska värderingar; dels uppträder litteraturen sällan som enhetlig i sitt budskap, dels kan författarens egen röst vara svår att urskilja bland litteraturens mångstämmiga röster.

Så gott som samtliga nyskrivna artiklar om Munros litteraturpris och recensioner av hennes novellsamlingar gör en markering om att berättelserna behandlar kvinnor och deras livssituation. Ett i dagspressen så omtalat motiv som konstruktionen av kvinnlighet gör det intressant att utforska detta, och på så sätt ökar därmed relevansen för denna undersökning.

1.1 Alice Munro – en kort biografisk presentation

Alice Munro, född år 1931 i kanadensiska provinsen Ontario, har sedan ungdomen skrivit berättelser men författardebuten i bokform skedde 1968 med novellsamlingen *Dance of the Happy Shades*. Efter avbrutna universitetsstudier i journalistik och engelska bosatte hon sig i staden Victoria och öppnade där en bokhandel tillsammans med sin make. Munro har uteslutande publicerat noveller, med undantag för hennes andra inflytelserika roman – *Lives of Girls and Women* (1971) – som av vissa kritiker kallats för bildningsroman.⁶ Hennes författarskap består av novellsamlingar som *Who Do You Think You Are?* (1978; ”Tiggarflickan”), *The Moons of Jupiter* (1982; ”Jupiters månar”), *The Progress of Love* (1986; ”Kärlekens vägar”), *Friends of my Youth* (1993; ”Äpplen eller apelsiner”) och *Too Much Happiness* (2009; ”För mycket lycka”). I nyare verk som *Hateship, Friendship, Courtship, Loveship, Marriage* (2001; ”Kärlek, vänskap, hat”) fokuseras handlingarna kring medelålders och åldrande kvinnor, och den senaste samlingen *Dear Life* (2012; ”Brinnande

⁵ Cara Feinberg, ”Bringing Life to Life”, *The Atlantic* 2001-12-14, <<http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2001/12/bringing-life-to-life/303056/>>

⁶ Charles E. May, ”Biography of Alice Munro”, *Critical Insights: Alice Munro*, red. Charles E. May, Salem Press, Ipswich, Mass., 2013, s. 23ff.

livet”) inrymmer bland annat fyra självbiografiska noveller där Munro explicit skriver om sin egen barndom.

Alice Munro har mottagit en rad nationella och internationella priser för sina verk och har länge jämförts med stora författarnamn som novellisten Anton Tjechov. Kännetecknande för Munros berättarstil är förmågan att skildra korta, och ofta triviala, ögonblick som får karaktärernas liv att ta en helt ny vändning. Specifika kanadensiska företeelser, som även Munro förhåller sig till, är till exempel natur- och reseberättelser samt skildringar av forskningsresor. En fördjupad analys av kvinnliga kanadensiska författare genomförs i antologin *The Cambridge Companion to Canadian Literature* (2004). I artikeln ”Writing by Women” av litteraturprofessorn Coral Ann Howells, som har forskat om Munros texter, förklaras att Munro – i likhet med kanadensiska författaren Margaret Laurence – visat intresse för lokal historia och geografi.⁷ Det som emellertid särskiljer Munros skrivande är att under landsortsidyllen döljer sig en mörkare tillvaro där skandaler, våld, barnmisshandel och uppseendeväckande dödsfall äger rum. Den utmärkande kvaliteten i hennes berättelser beskrivs vidare som ett motsatsförhållande där realism ställs mot fiktion, fantasy och romantik.⁸ Det råder heller ingen tvekan om att litteraturvetare har olika åsikter om Munros förhållande till realismen; i kandidatuppsatsen ”The other side of the mountain”⁹ anser exempelvis Johan Landgren – till skillnad från andra forskare - bestämt att Munros texter aldrig avviker från realismen. I sin uppsats argumenterar han för att Munro till och med fördjupar densamma.

I centrum för novellerna framställs kvinnliga karaktärer i olika stadier av livet och i olika situationer – som mödrar, döttrar, hustrur och älskarinnor. Vidare kan man utifrån Alice Munros framställningar av kvinnorna uppfatta deras förhållande till och tankar kring familjeliv och ideal. I min studie av Munros fiktiva kvinnor är förhoppningen att dels urskilja dessa tankar, dels lägga märke till gemensamma mönster i porträtteringen av kvinnornas liv och handlingar.

⁷ Coral Ann Howells, ”Writing by Women”, *The Cambridge Companion to Canadian Literature*, red. Kröller, Eva-Marie, Cambridge University Press, Cambridge, 2004, s. 200

⁸ Ibid.

⁹ Se vidare avsnitt 3.3 *Alice Munro och de narratologiska strukturerna*

2. Syfte och frågeställningar

I denna uppsats anlägger jag ett feministiskt perspektiv på Alice Munros novellsamling *Kärlek, vänskap, hat*. Syftet är att analysera konstruktionen av de kvinnliga huvudkaraktärerna i tre noveller ur denna samling. För att nå upp till syftet kommer följande övergripande frågeställningar att vara i fokus för min studie:

- Hur framställs de kvinnliga protagonisterna i tre noveller ur Alice Munros *Kärlek, vänskap, hat*?
- Vilket stöd finns för att benämna novellerna som feministiska berättelser?

3. Teori och tidigare forskning

Detta avsnitt behandlar inledningsvis den feministiska litteraturteorins grundläggande idéer och redogör för hur studier av kvinnobilder i fiktionen kan gå till. Därefter presenteras några av resultaten från den vetenskapliga forskningen, såväl svensk som internationell, om Alice Munros specifika sätt att framställa fiktiva kvinnor. Avslutningsvis ges en redogörelse för ett välstuderat område inom Munroforskningen, nämligen om undersökningar beträffande hennes narrativa strukturer.

3.1 Teori: Ett feministiskt perspektiv på litteratur

En viktig förutsättning för uppkomsten av den feministiska litteraturteorin är den amerikanska forskaren Kate Millets avhandling *Sexual Politics* (1969), som analyserar kvinnoföraktet hos fyra kanoniserade manliga 1900-talsförfattare. Däremot har feminismen som *politisk ideologi* en längre historia än så. Vid redogörelser för feminismens historia är det vedertaget att dela upp dess utveckling i termer av vågor. Den första vågen varade från år 1830 till 1920 och inriktades främst på att åstadkomma sociala förändringar. Den andra vågen tog sin början vid 1960-talet och är i mindre grad förankrad i sakpolitiska frågor. Däremot är ämnen som rör könsroller och strukturerade, samhälleliga, orättvisor mer centrala. Därefter har feminismen utvidgats i så olika inriktningar att man numera brukar tala om *feminismer* i plural. Vissa menar också att den genusteori som utvecklades runt år 1990 markerar början på en tredje feministisk våg. Det är dock inte självklart att beteckna genusteoretiska idéer som feministiska, eftersom dessa inte enbart behandlar kvinnors villkor. Likväl tar genusteorin sina viktigaste utgångspunkter från den andra vågens feministiska litteraturteori.

Den feministiska litteraturforskningen, vars huvudsakliga mål är att diskutera och problematisera litteraturhistorieskrivning och texttolkningar, samt att lyfta fram bortglömda kvinnliga författarskap och att nyläsa såväl kvinnliga som manliga författares verk, har sin startpunkt i två oberoende skolor: en angloamerikansk och en fransk. Angloamerikansk feministisk forskning inriktade sig främst på nyläsningar av kvinnliga 1800-talsförfattares verk utifrån ett feministiskt perspektiv med Millets avhandling som startskott. Den angloamerikanska forskningen har ansett att närläsningar av texter har varit den huvudsakliga uppgiften för feministisk litteraturteori, och således har forskare inom denna skola varit

särskilt intresserade av traditionella litteraturvetenskapliga begrepp som tema, motiv och karaktärer. Däremot inriktar sig den franska grenen av forskningen mot lingvistik, psykologi och filosofi, och här fokuseras på frågor som rör det kulturella förståelsesystemet, meningsskapande och hur kön och makt skrivs in i detta. Viktiga företrädare inom denna forskningsgren är Julia Kristeva, Hélène Cixous och Luce Irigaray, vilka arbetar med utgångspunkter i teoretikerna Freud, Derrida och Lacan.¹⁰

De feministiska teorier som utvecklats under 1900-talets slut utgår från att kön, delvis eller helt och hållet, är sociala fenomen konstruerade så att män och ”manlighet” värderas högre än kvinnor och ”kvinnlighet”. Denna maktteori utgår från den franska författaren och filosofen Simone de Beauvoirs omfattande studie över bilden av kvinnan i västerländsk idétradition, *Le Deuxième Sexe* (1949; ”Det andra könet”), där hon prövar sin så inflytelserika tes ”man föds inte till kvinna, man blir det”, och som uppmanade till dekonstruktion av begreppet kvinna. I sin bok definierar Simone de Beauvoir kvinnan som mannens motpol: den Andra i förhållande till normen Mannen.

3.1.1 Att studera bilden av kvinnan i fiktionen

Norska litteraturprofessorn Toril Moi utför en kritisk studie av den feministiska debatten under 1970- och 80-talen med sin bok *Sexual/Textual Politics: Feminist Literary Theory* (1985). I kapitlet ”’Images of Women’ Criticism” refererar Moi till den vid amerikanska universitet inflytelserika antologin *Images of Women in Fiction: Feminist Perspectives* (1972)¹¹, och menar att studier av kvinnobilder har blivit ett fruktbart ämne inom den feministiska litteraturforskningen. Ett viktigt antagande inom denna forskningsgren inom litteraturvetenskapen, påpekar Moi, är att inga tolkningar är fria från värderingar; “we all speak from a specific position shaped by cultural, social, political and personal factors”.¹² Till följd av antagandet att ingen tolkning kan betraktas som neutral gör det desto viktigare för forskaren att klargöra sin egen position och sina egna värderingar.

Moi hävdar att vid studier av kvinnobilder i fiktionen innebär att man samtidigt undersöker *falska* bilder av kvinnor. Vidare menar hon att bilden av kvinnan måste ställas i kontrast till den verkliga kvinnan: ”The ’image’ of women in literature is invariably defined

¹⁰ Peter Barry, *Beginning theory: an introduction to literary and cultural theory*, 3., [utök.] uppl., Manchester University Press, Manchester, 2009, s. 119-120

¹¹ Uppsatsförfattaren har inte lyckats få tillgång till denna antologi.

¹² Toril Moi, *Sexual/Textual Politics: Feminist Literary Theory*, Routledge Chapman & Hall, New York, 1985, s. 43

in opposition to the 'real person' whom literature somehow never quite manages to convey to the reader."¹³ Jag intar dock en kritisk hållning mot detta påstående att litteraturens fiktiva kvinnobilder måste ställas *i opposition* till verkligheten och vänder mig även mot tanken att litteratur kan och bör vara så autentisk att den avspeglar livet i minsta detalj. Det är självklart att litteraturen och de kvinnobilder som framställs däri aldrig till punkt och pricka kan stämma överens med den verklighet som vi alla uppfattar. Moi fortsätter att uppehålla sig vid den sedan länge omdiskuterade motsättningen mellan verklighet och fiktion i litteraturen. Vi bör betrakta litteratur, argumenterar Moi, som en mer eller mindre exakt *återgivning* av verkligheten, vilket möjliggör för oss att kritisera författaren om denne har konstruerat en inkorrekt bild av verkligheten så som vi uppfattar den.¹⁴ Vidare kritiserar Toril Moi artiklarna i ovan nämnda antologi, eftersom verklighetsförankringen pekats ut som litteraturens högsta mål: "'reality' and 'experience' are presented as the highest goals of literature, the essential truths that must be rendered by all forms of fiction. This viewpoint occasionally leads to an almost absurd 'ultra-realist' position".¹⁵

3.2 Feministiska tolkningar av Alice Munros verk

Charles E. May, amerikansk professor i engelsk litteratur, har som redaktör för antologin *Critical Insights: Alice Munro* (2013) låtit litteraturvetare bidra med artiklar om Munros författarskap som spänner över vitt skilda områden. I boken finns såväl närläsningar av några av författarens mest omtalade noveller som kontextuella analyser gällande hennes skrivande. I Carol L. Berans artikel "Margaret Atwood and Alice Munro: Writers, Women, Canadians" jämförs dessa författare med varandra. Vid första anblick framstår författarna som olika då Atwood skriver verk inom olika genrer medan Munro nästan undantagslöst håller sig till novellformen. Atwood visar stort intresse för Kanada och har i högre grad än Munro förknippats med kanadensisk nationalism. I sin analys uppvisar Beran likheter i avseendet att bägge författarna gestaltar kvinnor i olika perioder av livet och oftast återges glimtar från karaktärernas barndom. Atwood och Munro skildrar även en grupp människor som sällan framställs i litteraturen, nämligen de åldrande kvinnorna och deras villkor. Ett annat vanligt motiv som båda behandlar är utsattheten hos och diskrimineringen av kvinnor.¹⁶ De lokala

¹³ Moi, s. 44-45

¹⁴ Moi, s. 45

¹⁵ Moi, s. 44

¹⁶ Carol L. Beran, "Margaret Atwood and Alice Munro: Writers, Women, Canadians", i *Critical Insights: Alice Munro*, red. Charles E. May, Salem Press, Ipswich, Mass., 2013, s. 90-91

och regionala skildringarna är omtalade inslag hos respektive författarskap. Berättelserna utspelas vanligtvis i närheten av sjöarna i provinsen Ontario. Enligt Beran är naturbeskrivningarna viktiga för nationsbyggandet; sjöarna representerar både Kanada som helhet och visar på det specifikt unika med Kanada. Genom att låta händelserna äga rum kring dessa sjöar för Atwood och Munro implicit en diskussion om kanadensisk identitet – samtidigt som de framhäver karaktärsdrag som särskiljer Kanada från Storbritannien: ”the environment is chaotic, mysterious, and inimical to humans, yet hauntingly beautiful”.¹⁷

I *Dance of the Sexes: Art and Gender in the Fiction of Alice Munro* (1990) undersöker den kanadensiska litteraturprofessorn Beverly J. Rasporich de feministiska uttrycken i Munros noveller. Hon menar att det faktum att Munro är kvinna gör sig påmint i hennes fiktion och anser att berättelserna bör betraktas som feministiska protester mot kvinnors liv. I sin tolkning påstår Rasporich att Munro, för varje ny novellsamling, uppvisar en allt tydligare utveckling som feministisk författare. I första skedet av karriären behandlar Munro traditionellt kvinnliga angelägenheter och skriver om relationer med återgivna detaljer från vardagslivet. Med tiden har författarskapet och sättet att skriva om förhållanden utvecklats till att också innefatta en mänsklig erfarenhet.¹⁸ Vidare dras slutsatsen att den feministiska agendan i novellerna framträder genom en *intelligent berättare med en dominant persona som ifrågasätter samhällets förväntningar på kvinnor*.¹⁹

Rasporich ansluter sig även till den franska feministiska litteraturteorins idé om *écriture féminine* – ett speciellt kvinnligt skrivsätt – en tanke som introducerats av de feministiska företrädarna Hélène Cixous och Luce Irigaray. Det kvinnliga skrivandet kännetecknas enligt dem bland annat av spontanitet, motsägelsefullhet och fragmentariska beskrivningar, men skrivsättet behöver inte betraktas utifrån ett essentialistiskt perspektiv. *Écriture féminine* är heller inte enbart förbehållet kvinnor utan kan praktiseras av författare av båda könen. Precis som flickorna i novellen ”Day of the Butterfly”²⁰ fånglas av den juvelbeklädda fjärilen, så fånglas också läsaren av Alice Munros poetiska bildspråk. Rasporich menar att i hennes förmåga att skänka mening och betydelse åt föremål uppenbaras ett poetiskt, hemlighetsfullt och leklystet språk: ”[a] secretive avant-garde sensibility assigned by French critics to *l’écriture féminine*”.²¹

¹⁷ Beran, s. 101-102

¹⁸ Beverly J. Rasporich, *Dance of the Sexes: Art and Gender in the Fiction of Alice Munro*, University of Alberta Press, Edmonton, Alberta, 1990, s. 88

¹⁹ Rasporich, s. 32

²⁰ Från Munros debutsamling *Dance of the Happy Shades* (1968)

²¹ Rasporich, s. 187

3.3 Alice Munro och de narratologiska strukturerna

Den internationella litteraturvetenskapen har under flera decenniers tid varit intresserad av Alice Munros berättarkonst, men ännu finns inget större utbud av svensk etablerad forskning om hennes prosa. Ulrica Skagerts *Possibility – Space and Its Imaginative Variations in Alice Munro's Short Stories* (2008) är hittills den enda doktorsavhandlingen som skrivits i Sverige om författaren. I sin avhandling undersöker Skagert realismen i Munros noveller. Hon beskriver det verklighetsnära draget i berättelserna som ett slags utforskande av det verkliga där fiktion och verklighet blir varandras möjligheter. Avhandlingen visar också att karaktärerna inte låter sig styras av ödet eller tillfälligheter som grundar sig i ett deterministiskt förklarings sätt med orsak- och verkanmönster, utan karaktärerna styrs snarare av plötsliga och oväntade händelser. På så sätt upplever novellernas fiktiva personer en genomgripande känsla av frihet.²²

Dessutom tillkommer Johan Landgrens kandidatuppsats ”The other side of the mountain” (2010) som undersöker berättarperspektivet och några utvalda karaktärer i novellen ”The Bear came over the mountain”.²³ Hans utgångspunkt är att Munro aldrig avviker från realismen, något som vissa litteraturforskare hävdar när de karakteriserar författarens noveller som magisk realism. I stället talar Landgren om att Munro fördjupar realismen. Studien utreder hur karaktärerna byggs upp genom berättelsen och drar slutsatsen att dubbelheten och komplexiteten är centrala element i Munros författarskap; ”[d]et går aldrig fullt ut att hitta en enda given tolkning. /.../ Det [verkar] finnas en förväntan om att karaktärer i texter ska gå att förstå på ett, och endast ett sätt. En förväntan som inte går ihop med Munros novell”.²⁴

I Joakim Svenssons uppsats ”Likheter blir olikheter” (2013) har skribenten genomfört en komparativ undersökning mellan Anne B. Ragdes roman *Berlinerpopplarna* (2004) och Munros novell ”Kärlek, vänskap, hat” gällande aspekter som stilgrepp samt person- och miljöbeskrivningar. Undersökningen visar att två till synes liknande texter kan skilja sig åt kraftigt, även om författarna använt liknande metoder och stildrag.²⁵ Utifrån denna bakgrund

²² Ulrica Skagert, *Possibility – Space and Its Imaginative Variations in Alice Munro's Short Stories*, Engelska institutionen, Diss.: Stockholms universitet, Stockholm, 2008, s. 6
<<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-8292>> (Hämtad 2014-04-04)

²³ Johan Landgren, ”The other side of the mountain”, Litteraturvetenskapliga institutionen, LIVK10 kandidatuppsats, Lunds universitet, Lund, 2010, <<http://www.lu.se/lup/publication/1530513>> (Hämtad 2014-04-04)

²⁴ Landgren, s. 31-32

²⁵ Joakim Svensson, ”Likheter blir olikheter”, Institutionen för humaniora, utbildnings- och samhällsvetenskap, kandidatuppsats, Örebro universitet, Örebro, 2013, <<http://oru.diva-portal.org/smash/get/diva2:606110/FULLTEXT01.pdf>> (Hämtad 2014-04-04)

kan man konstatera att det är de narrativa strukturerna i Munros berättelser som intresserat ett flertal skribenter. Däremot saknas litteratur som huvudsakligen undersöker novellerna ur antingen ett feministiskt perspektiv eller genusperspektiv, med andra ord studier som analyserar hur Munro porträtter småstadens kvinnor och deras ömsesidiga relationer. Med föreliggande uppsats har jag för avsikt att fylla detta behov.

Med hänsyn till denna bakgrund utgår jag i den fortsatta undersökningen från tesen att Alice Munros noveller kan läsas och tolkas ur ett feministiskt perspektiv. Ur läsningen förväntar jag mig att de kvinnliga karaktärerna framträder som självständiga individer, oberoende av männen.

4. Material och metod

Resultaten i denna uppsats kommer att baseras på min läsning och mina tolkningar av Alice Munros novellsamling *Kärlek, vänskap, hat*. Att valet föll på just Munro handlar till stor del om mitt eget intresse för hennes noveller. Men det handlar också om att ett flertal uttolkare har visat stort intresse för landsmaninnan Margaret Atwood och med denna uppsats vill jag ge Munro det utrymme som hon – enligt mitt tycke – förtjänar.

För att undvika att analysera novellerna på ett ytligt sätt avgränsar jag materialet i min undersökning till att endast uppehålla mig vid följande tre noveller: ”Tröst”, ”Nässlor” och ”Flytande bro”. Efter att ha läst novellerna har jag märkt att dessa texter är särskilt relevanta för undersökningens syfte. Med tanke på undersökningens omfång gör uppsatsen således inga anspråk på generaliserbarhet gällande kvinnskildringen i Alice Munros fullständiga författarskap; resultaten från denna uppsats gäller alltså endast för de tre ovan nämnda novellerna.

Det faktum att objektet för undersökningen är ett översatt verk leder till vissa metodiska översättningsproblem. När jag i uppsatsens resultatdel återger citat från novellsamlingen är dessa hämtade från den svenska utgåvan från år 2009. I görligaste mån undviker jag att dra alltför djupgående resonemang och göra tolkningar utifrån den lexikala nivån i novellerna; i sådana fall tjänar den engelska originalutgåvan till bättre hjälp.

Ett kvalitativt angreppssätt kommer att bli aktuellt i undersökningen, då uppsatsen kommer att kännetecknas av närhet till undersökningsobjekten, det vill säga till de tre analyserade novellerna. Vidare vill uppsatsen ge en fördjupad bild av och förståelse kring de möjliga feministiska aspekterna av Munros berättande. Även om uppsatsen till övervägande del utmärks av ett kvalitativt undersökningsförfarande, är dock avsikten att redogöra för mina tolkningar på ett systematiskt och noggrant sätt.

Det hade varit rimligt att redogöra för tolkningen av novellerna genom att skilja texterna åt under separata rubriker – det vill säga att redogöra novell för novell – men målsättningen är att rikta uppmärksamheten på de likheter som finns mellan novellerna. Därför kommer analysen av novellerna att redovisas i form av tematiska kategorier. Viktigt att poängtera är dock att dessa kategorier är tillkomna utifrån min subjektiva tolkning av texterna, och man bör vara medveten om att tolkarens värderingar och förförståelse spelar stor roll vid tolkningen, vilket också påpekas av Moi i *Sexual/Textual Politics*. Följande kategorier anser

jag är kännetecknande för de undersökta novellerna: kärlek, vänskap och hat, som för övrigt är novellsamlingens titel.

4.1 Noveller i undersökningen

Avsikten med föreliggande avsnitt är att presentera viktiga karaktärer och sammanfatta det huvudsakliga händelseförloppet i de analyserade novellerna. Kännetecknande drag för såväl nedanstående noveller som för samtliga noveller i samlingen är att berättelserna åskådliggör händelser som till ytan verkar vardagliga, men under denna ytlighet gömmer sig något större som gör händelserna betydelsefulla. Anslaget är oftast lågmält och landskap, händelser och huvudpersoner beskrivs nära och ingående, trots det korta formatet. Nedanstående noveller handlar om förhållanden som på något sätt förändras för karaktärerna; ibland genom att kvinnan bryter sig ur det eller tar initiativet till det, ibland är otrohet eller förhoppningar om ett annat liv inbladat. Därutöver är omständigheter som sjukdomar och död sådant som leder till förskjutningar i relationerna.

4.1.1 ”Tröst”

Historien om de pensionerade lärarna Nina och Lewis står i fokus för novellen. När Nina plötsligt hittar sin svårt sjuke make ligga död hemma så ställs allting på sin spets. Berättaren ger minnesbilder från biologiläraren Lewis yrkesgärning och med sin kraftfulla personlighet och sitt okonventionella undervisningssätt skaffade han sig fiender bland stadens kreationistiska²⁶ medborgare; den frustrerande osämjan ledde till att elever sjöng psalmer som kampsånger i skolans korridorer mot Lewis vetenskapliga övertygelse. Den gripande novellen berättas genom en analeps då Nina minns sin man och deras gemensamma liv, och finner mot novellens avslutning ett sätt att leva sitt eget liv med ny mening.

4.1.2 ”Nässlor”

Den narrativa strukturen i ”Nässlor” rör sig mellan olika tidsperspektiv och handlingen kretsar kring en äldre kvinnlig berättare, vars tankar förs tillbaka på en sommaresemester när hon

²⁶ Kreationism: föreställningen att världen skapades i enlighet med berättelsen i Första Mosebok, dvs. på sex dagar vid en bestämd historisk tidpunkt, oftast beräknad till ca 4 000 år f.Kr. Termen används främst om moderna idérörelser som omfattar kreationismen i opposition mot Darwin och den moderna evolutionismen. (NE.se sökord: kreationism)

förväntade sig en passionerad återförening med Mike, en barndomens kärlek som tidigt försvann ur hennes liv. Dessvärre resulterar den efterlängtrade sammankomsten i en antiklimax när mötet inte leder mer än till en kortvarig romans mellan de båda medelålders personerna. Novellen behandlar på så sätt barndomens starka gemenskap och den kärlek som trots allt kan finnas kvar i vuxen ålder.

4.1.3 ”Flytande bro”

I den suggestiva novellen får en åsidosatt och cancersjuk kvinna, Jinny, som känner sig oattraktiv och betydelselös efter ett flertal cellgiftsbehandlingar, uppleva både bekräftelse och uppmärksamhet, om än för en kort stund. Hennes man tycks dock ta emot läkarnas oroande besked med ointresse, och umgås hellre med den hushållerska som han anställt under tiden som hustrun är sjuk. Berättaren redogör för ett besök hos en familj, men Jinny vill egentligen inte vara där och erbjuds skjuts hem av familjens tonårige son. De väljer en vägförbindelse som passerar över en flytande bro och på den avskilda vägen kysser den unge mannen den mycket äldre kvinnan, som för ett ögonblick får känna sig uppskattad och älskad.

5. Analys och resultat

I följande avsnitt redovisas tolkningar och analysen från studien om hur Alice Munro framställer kvinnliga karaktärer i tre valda noveller. Analysen sker under de tematiska kategorierna kärlek, vänskap och hat. Observera att redogörelsens omfång för de olika kategorierna kommer att variera i djup och omfattning beroende på hur påtaglig den enskilda kategorin är i respektive noveller.

5.1 Kärlek

Känslan av kärlek, och till viss del även frånvaron av kärlek, är troligtvis den mest påtagliga i de tre novellerna. I novellen ”Tröst” uppenbarar sig kärleken på olika sätt, och bland det första som läsaren kan notera är att Nina inte känner sig särskilt sorgsen över att påträffa maken Lewis ligga död hemma. Det enda hon tänker på är att finna ett eventuellt avskedsbrev någonstans, något som hon letar besatt efter. Brevet hittas dock till slut, men inte av Nina och inte på något av de ställen där hon letat. Det låg i en av Lewis fickor – hon hade alltså inte rört vid hans kropp. Ninas krassa och något burdusa uppträdande får läsaren att fundera över deras relation till varandra. Hur mycket kärlek fanns där egentligen?

Senare visar det sig att i förhållandet har det ofta förekommit gräl och dispyter mellan dem båda. Tvisterna handlade främst om religiösa frågor och där Nina ansåg att religionen ändå inte kunde ställa till någon större förtret nuförtiden, medan Lewis höll fast vid sina vetenskapliga argument om saken. Avskyn mellan dem växte och det var inte ovanligt att de gick tysta till sängs och inte talade med varandra förrän sent dagen efter. Nina visar sig svag för sin man och låter oftast honom få det sista ordet. Ibland tog hon chanser att reta honom när ämnet kom på tal, ”[m]en hon fick akta sig för att gå för långt. Hon måste se upp för den punkt där han kände sig dödligt hotad, skymfad och förolämpad”.²⁷

Nina låter sig inte styras av rådande samhällsnormer. Skolans elever till och med beundrar lärarparet för att de skilde sig från andra vuxna; de var energiska – både fysiskt och mentalt – och såg till att få ut något av livet och sysselsatte sig med flera intressen. Paret förblev

²⁷ Munro, s 127-128. I fortsättningen sker referenshanteringen till primärlitteraturen löpande i texten enligt följande sätt: T=”Tröst”, FB=”Flytande bro”, N=”Nässlor” följt av sidnummer.

barnlösa, eftersom de inte ”tilltalades av tanken på att helt och fullt gå upp i den lätt komiska och förkrympta rollen som mamma och pappa” (T. 125).

Vidare återger novellens allvetande berättare en händelse som Nina kom att hålla hemlig för sin man. En kall vinterkväll lät sig Nina kyssas av Ed Shore, stadens välkände begravningsentreprenör, i ett försök att koppla bort tankarna på hennes makes outröttliga förvissning om vetenskapens trovärdighet i fråga om evolutionsläran. Den bakomliggande orsaken var maken Lewis debatt med en djupt kristen kvinna, vilket gjorde Nina trött och när hon avlägsnar sig från platsen möter hon av en tillfällighet Ed. Beskrivningen av kyssen görs ingående och till skillnad från Lewis måste Ed ”böja sig för att göra det” (T. 142). Ed Shores kyss blev dock ett minne som hon vårdade i hemlighet.

Trots allt fanns kärleken i parets äktenskap, om än under ytan och bortom alla gräl. Men för Ninas del leder makens död ändå till något gott. ”Tröst” avslutar i en handling som gör det möjligt för henne att på riktigt kunna gå vidare i sitt liv som en självständig och stark kvinna. Nina tar med sig askan från sin make till ett buskage utanför staden, släpper där ut den och drar sedan en lättnadens suck. Handlingen markerar således begynnelsen av hennes nya liv.

I likhet med novellen ”Tröst” sker berättandet i ”Nässlor” i form av återblickar och minnesbilder från förr. Med bruten kronologi berättas historien om en flickas kärlek, men framför allt vänskap, till den jämnåriga pojken Mike och hur hon i vuxen ålder av en slump återser honom under några dagar hos en gemensam bekant. Första gången hon träffade Mike var i sin barndom, men bekantskapen blev dock kortvarig eftersom pojken följde med sin pappa som var brunnsborrhare.

Den platonska kärleken mellan flickan och pojken kan betraktas som synnerligen oskuldsfull: ”[v]i sysslade inte med att klä av oss och gnida oss mot varandra eller andra skuldmedvetna intimiteter” (N. 158). Däremot antyder berättaren att hon tidigare har haft erfarenhet av det senare, mer intima, slaget:

Sådana scener hade jag varit med om tillsammans med en manlig kusin och ett par något äldre flickor, systrar, som gick i min skola. Jag [...]förnekade ilsket, också i mina egna tankar, att något av det hade hänt. Sådana eskapader skulle aldrig ha kommit i fråga med någon som jag kände tillgivenhet eller respekt för – bara med folk som äcklade mig, på samma sätt som den där förhatliga kittlingen fick mig att äcklas över mig själv (N. 159).

Den vuxna kvinnan beskriver att hon i ung ålder känt skam för sin sexualitet. När hon väl träffade pojken behövde hon inte känna något sådant tvång och därför kan kärleken mellan flickan och pojken betraktas som ren. Vad som egentligen berättas om i citatet framstår som

något oklart för läsaren, likväl verkar det inträffade vara av kränkande eller trakasserande karaktär. Det faktum att berättaren är mån om sin integritet leder till ett hemlighetsfullt anslag i stycket ovan. Att berättaren dessutom är icke-presenterad vid namn förstärker än mer den förtegn och aningen mystiska känslan. Vad inträffade den unga flickan och hur kom händelsen att göra intryck på hennes fortsatta liv? Till dessa frågor ges inga svar i novellen, men tänkbart är att händelserna skulle ha kunnat påverka henne i en mer självständig riktning. Ett visst stöd finns för detta antagande eftersom den vuxna kvinnan säger sig ha lämnat sitt tidigare äktenskap för en annan man i hopp om att leva ett liv utan hyckleri eller skamkänslor. I likhet med novellen ”Tröst” återkommer här motivet att bryta upp ett inträngt äktenskap mot ett liv i frihet.

Berättaren hade lämnat sin man, sitt hem och allt det som införskattats till äktenskapet och deras barn kom att bo delvis hos mamman, delvis hos pappan. Hon var nöjd med situationen och kände att hon verkligen hade åstadkommit en förändring till det bättre. Resonemanget dras så långt att hon hävdar att skilsmässan var en ”nödvändig resa från äktenskapets hus” (N. 163). Kvinnan säger sig vara fascinerad över att vara befriad från familjelivet, men när friheten blir alltför stor att den leder till ensamhet inleder hon ett förhållande med en annan man. Tillsammans med mannen visar hon sig sorgfri och självständig, och kunde prata om olika saker men hennes mål var att ”locka honom att ha sex med mig, för jag ansåg att sexuell aktivitet uppväckte det bästa hos människan” (N. 165). Utåt sett visar sig kvinnan stark men bakom den påklistrade fasaden göms all hennes tvivel och rädsla.

När kvinnan träffar Mike ändras känsloläget och hon blir lika upprymd som när hon var barn. Fylld av lycka och energi gör kvinnan medvetna försök att närma sig honom men avvisas inledningsvis. Hon drömmer lustfyllda drömmar om honom och det är först när de är ensamma på en regnig golfbana som de visar sin kärlek för varandra. Efter ovädret kysstes de, men mer som en bekräftelse att de hade överlevt stormen. Ömhetsbetygelserna sträcker sig dessvärre inte längre än så; han är gift och har nyligen mist ett av barnen, hon har precis inlett ett nytt förhållande. ”Kärlek som inte var brukbar, som visste sin plats” (N.179) tänker berättaren många år senare. Kvinnan är stark nog att lämna och inleda relationer, men dessvärre förblev kärleken till Mike endast en avgränsad del av hennes barndom.

Ur ett narratologiskt perspektiv skiljer sig novellen ”Flytande bro” från de övriga novellerna på så sätt att berättelsen utspelas under kortast tid – endast under några få timmar. Den första meningen i novellen – ”En gång lämnade hon honom” (FB. 57) – vittnar om en kvinna med stark viljekraft. Berättelsen visar att protagonisten Jinny mötts av känslomässigt

ointresse från maken under hennes långa och allvarliga sjukdomstid. Efter en rad cellgiftsbehandlingar känner hon sig oattraktiv och väljer att lämna mannen. Jinny ångrar dock beslutet och återvänder hem efter bara några timmar, utan att maken ens märkt att hon lämnat huset. Parets kärlek verkar obefintlig. Det som trots allt binder dem samman bör sannolikt vara sjukdomen; maken vet att hustrun inte orkar med en skilsmässa men det verkar troligt att de separerar när, eller snarare om, kvinnan tillfrisknar.

Mannen är emellertid desto mer intresserad av familjens hushållerska och ändrar sitt beteende i hennes närhet; han blir livligare, entusiastisk och insmickrande. Jinny verkar ta det med ro och bryr sig inte särskilt om makens uppförande. Hon svarar själv med att förändras: ”– som en reaktion, trodde hon – och blev mer reserverad, en aning ironisk” (FB. 59). Möjliga förklaringar till hennes knappa engagemang kan bero på brist på ork, eller så har makens beteende pågått så pass länge att hon inte längre bryr sig.

Kvinnan i novellen visar tydligt behov av kärlek, fysisk närhet och uppmärksamhet, och lyckas få dessa behov uppfyllda i novellens upplösning – men inte av hennes livskamrat. När Jinny följt med maken och hushållerskan till en familj utanför staden gör sig tröttheten till känna och hon önskar bli skjutsad hem igen, vilket avvisas från mannen. I stället erbjuds kvinnan skjuts av familjens tonårige son, en resa som skulle innebära ett äventyr för bägge parter. Den unge mannen valde vägen över en flytande bro och ensamma i nattmörkret stannar de bilen för att betrakta stjärnhimlen. Helt okonstlat sträcker han sig fram och kysser henne på munnen. Känslan är euforisk: ”Det kändes som om det var första gången någonsin som hon var med om en kyss som i sig var en händelse. [...] En öm början, ett skickligt tryck, ett intensivt inträngande och mottagande, ett dröjande tack och en tillfredsställd upplösning” (FB. 84). Här, i likhet med Ed Shores kyss i novellen ”Tröst”, ges en ingående skildring av den fysiska upplevelsen när en yngre man visar sin ömhetsbetygelse för en äldre och mer sårbar kvinna. I och med kyssen med den unga mannen tillfredsställs Jinnys önskan om bekräftelse, om än för en kort stund. Det är möjligt att tala om denna händelse i termer som otrohet, men jag vill snarare betrakta kyssen som en lågmäld hämnd mot maken, som med sitt ointresse för hustrun gör henne mer nedstämd. Vad som därefter väntar henne i äktenskapet med maken förtäljer dock inte historien.

5.2 Vänskap

Den novell som i uppriktig mening behandlar motivet vänskap är ”Nässlor”. I den skapar Alice Munro en komplex historia om en flickas vänskap med en pojke och berättelsen spänner

sig över flera decennier. Flera intressanta aspekter av förhållandet mellan könen framträder i denna novell, särskilt när det gäller skildringen av samhörigheten i krigsleken med de andra barnen från trakten. Den ingående beskrivningen av leken visar en tydlig uppdelning mellan å ena sidan pojkarnas aktiva roll i det fiktiva kriget, å andra sidan flickornas passiva uppgifter. I två arméer stred pojkarna mot varandra med vapnen som bestod av jord och hårda lerkulor, och flickornas uppdrag var att tillverka ammunitionen. Krigets regler var enkla – om man träffades av en kula i ansiktet, huvudet eller bröstet stupade man. Träffades pojkarna däremot i armar eller ben föll man till marken men blev bara sårad. Här hade flickorna ytterligare en uppgift; att släpa de sårade soldaterna till en plats som föreställde sjukhus och täcka såren med löv och räkna till hundra. Därefter kunde soldaterna strida igen.

Berättaren verkar minnas leken med förtjusning och kände sig upprymd när hon likt en sköterska fick ta hand om pojken Mike. Vidare ansåg hon att omhändertagandet var hennes mest väsentliga uppgift i leken och njöt varje tillfälle hon vårdade honom: ”När Mike låg sårad öppnade han aldrig ögonen [...] medan jag tryckte de stora slemmiga bladen mot pannan och halsen på honom och drog upp hans skjorta för att lägga om den bleka mjuka magen med den fina och sårbara naveln” (N. 157). Berättaren minns att kroppen fylldes av fanatisk hängivenhet när Mike sårats och var i behov av hennes räddning. Vad som här uppenbaras är ett traditionellt könsmönster och rollfördelning där flickorna tilldelas den passiva, stereotypa rollen att i huvudsak tillse pojkarnas behov.

I novellen ”Nässlor” framträder även Alice Munros feministiska agenda som allra tydligast. När flickan vuxit upp, blivit kvinna och fött barn umgås hon regelbundet med en väninna som hon anförtror sina innersta tankar till. De vuxna kvinnorna känner samhörighet och finner stöd hos varandra och mellan samtalen om familjegräl och ambitioner förs djupare diskussioner: ”Under den tid i livet som förmodas vara ett reproducerande töcken, en tid då kvinnans tankar helt absorberas av moderssafterna, kände vi *behov* av att läsa Simone de Beauvoir” (N. 162, min kursivering). Vad som föranlett detta behov står oklart men i vilket fall framträder självständiga personligheter. I citatet ovan kan läsaren förstå uttrycket som en protest mot känslan av instängdhet i den kvinnliga kroppen, som en invändning mot att ständigt finnas för sina barn samt att lägga sina drömmar och ambitioner åt sidan. Genom att läsa de Beauvoir och diskutera frågor av särskild vikt för kvinnor kan väninnorna således befrias från deras fjättrade tillvaro. Deras män verkar dock måttligt roade av makornas intressen och avfärdar kvinnorna när de försöker tala om sådana saker med dem; ”Åh, det är

bara litteratur” eller ”Nu låter du som på nybörjarkursen i filosofi” (N. 162) svarar männen likgiltigt.

När det gäller novellen ”Tröst” uppenbarar sig motivet vänskap som tydligast i relationen mellan Nina och begravningsentreprenören Ed Shore. Vad, eller snarare vem, som skänker den tröst som titeln talar om är i högsta grad Shore. Denne man erbjuder Nina ett tyst och deltagande stöd dels när hennes make är i livet och intar en oersonlig inställning till andra människor som inte låter sig övertygas om vetenskapliga bevis, dels när maken har avlidit. Mot novellens avslutning bekymras Nina över sin relation till Shore nu när maken är borta – ska relationen till mannen utvecklas till ett långvarigt och seriöst förhållande eller ska den bestå i en nära vänskap? Hon förstår att det som funnits mellan dem genom åren bara hade kunnat balanseras av de bådas äktenskap. ”Äktenskapen var det som verkligen styrde livet” (T. 147), kommer Nina till insikt om och inser att den trösterika relationen till Ed Shore endast varit beroende av att båda var gifta på var sitt håll. Kvinnan drar slutsatsen att förhållandet inte skulle kunna bära av egen kraft, även om de varit fria. Därför avslutar novellen med ett oförändrat förhållande mellan dem. Deras känslor till varandra förblir desamma men eftersom Nina saknar kraft och är oförmögen att vidareutveckla förhållandet lägger hon uppgiften hos Shore; det är han som får avgöra när, och om, de är redo att gå vidare i relationen.

I ”Flytande bro” framträder motivet vänskap på ett flyktigt sätt. Det tjuogoettåriga äktenskapet mellan Jinny och hennes make kan i det närmaste betraktas som en lång vänskap. Från hennes insjuknande har de långsamt glidit ifrån varandra och Jinny upptäcker alltfler irriterande drag hos sin man, som det insmickrande beteendet i andras sällskap eller den omoderna framtoningen med den spretiga hästsvansen och den lilla örringen i guld. Matt av sjukdomen orkar hon inte bry sig om sådana sakfrågor, än mindre att bryta upp med maken. Tanken på att hon snart kommer att dö får henne i stället att känna medlidande för mannen. Som en negativ följd av att kärleken ersatts av en innerlig vänskap har kvinnan i högre grad upphört att se till sina behov och önskningar; hon låter maken styra planeringen av dagsaktiviteter, hon drar sig för att säga till att hon vill åka hem för vila och slutligen håller hon tyst när maken endast visar sitt intresse för den mycket yngre flickan som anställts som familjens hushållerska.

5.3 Hat

I de tre novellerna är kärlek och vänskap viktiga beståndsdelar, men undersökningen visar även att hatet nästan är lika betonat och självklart. Redan i inledningen av "Flytande bro" framträder tidigt ett diffust hatmotiv mellan Jinny och hennes make. Efter den första meningen, "En gång lämnade hon honom" (FB. 57), följer en analeps där berättaren anger orsaken till den kvinnliga karaktärens beslut. Hatet uppfattas lättast genom kvinnans tankar om maken som varken visat intresse för eller gett någon särskild uppmärksamhet till henne. Jinny åkte dock aldrig med bussen för att lämna sin man, utan valde att stanna kvar i äktenskapet. Senare frågar hon om han någonsin skulle ha kommit på tanken att hämta henne vid busshållplatsen varefter maken svarar krasst: "Självklart. Med tiden." (FB. 58).

Sjukdomen leder, som tidigare nämnt, till Jinnys bristande energi och hon saknar ork att bry sig om världsliga ting. Därför vill jag beteckna hennes känsla till maken som *ett hat som har tystnat*. Hatet märks inte genom kvinnans beteende, lika lite som det ger sig till känna genom hennes ord. Känslan av hat må vara väl dolt för läsaren men likväl existerar känslan i novellen. Men hatet är dock inte ömsesidigt då maken Neal inte verkar hysa sådana känslor för hustrun. Han verkar endast vara disträ och ouppmärksam på hennes signaler.

Också i novellen "Tröst" är hatet en viktig känsla där den framträder i olika scenarion, framför allt i skildringen av Lewis strider mot skolans kristna. Ett av ledmotiven som upprepas genom novellsamlingen är hatet mellan man och kvinna, och i novellen påverkas Nina själv av hennes ibland hatiska känslor mot sin make Lewis. Den hätska hållningen, som förorsakas av makens oförmåga att förstå sig på andra människors livsåskådningar, resulterar i ett flertal gräl. Nina anser att Lewis beteende är respektlöst och det kom att bli en normalitet att inte prata med varandra under lång tid. Hennes negativa inställning till maken ger anledning till att söka uppmuntran hos bygdens tilldragande begravningsentreprenör, men Nina går däremot aldrig så långt som att bryta äktenskapet med Lewis. Det framstår som att Nina inte trivs i sitt äktenskap, men i stället för att konfrontera maken väljer hon att tyst förbise hans uppförande – vilket går emot tesen om starka kvinnor. Således förefaller Nina vara den minst oberoende kvinnan av samtliga kvinnliga karaktärer i denna undersökning.

Till skillnad från de andra undersökta novellerna gör sig hatet inte särskilt påtagligt i "Nässlor". Det avsnitt som ändå kan tillskrivas ett hatmotiv bör vara novelljagets historia om mannen som anställdes för att hjälpa till på gården där hon bodde som barn. Av berättarens beskrivningar framgår att den unga flickan inte tycker om den extraanställda mannen. Han kom exempelvis med hånfulla kommentarer om hennes vänskap med Mike, och ibland tog

han tag i henne och kittlade henne tills hon trodde att hon skulle kvävas – men än värre var att ingen ingrep när han gjorde så: ”Mamma tyckte inte om det, men pappa sa att det bara var på skämt” (N. 158). Först i vuxen ålder kommer insikten: ”Det verkar inte sannolikt att man skulle ta sådan hänsyn till barns känslor på den tiden” (N. 160). Känslan av hat framstår därför som tydligast i novellens inledning när den kvinnliga protagonisten är barn. Det faktum att den kvinnliga berättaren har svårt att binda sig i sina relationer med andra människor, gör det rimligt att argumentera för att händelserna från barndomen har haft inverkan på hennes vuxenliv.

Ett förekommande inslag i novellerna handlar om rädslan för att nämna vissa ord. Oftast är det de kvinnliga karaktärerna, som av ängslan för innebörden hos somliga ord, i stället använder eufemismer, vilket förmildrar uttrycken. Exempelvis skyr Nina i novellen ”Tröst” uttrycket *att ha sex med någon* och i stället använder hon formuleringen *att älska*. När den kvinnliga berättaren i ”Nässlor” umgås med sina väninnor talar de många gånger om sina älskare, men hon föredrar att kalla det för *mannen jag brukar träffa*. Förklaringen sägs vara att det känns mer sårbart att kalla någon för *älskare*. På så sätt vore det rimligt att påstå att rädslan fungerar som ett argument mot tesen om starka kvinnor, men eftersom deras beteenden i övrigt pekar mot en självständig inriktning anser jag att stödet för motargumentet är lågt.

6. Slutsats och diskussion

6.1 *Kärlek, vänskap, hat* – en novellsamling med tydlig feministisk agenda?

Syftet med denna uppsats har varit att anlägga ett feministiskt perspektiv på en av Alice Munros senast utkomna novellsamlingar, *Kärlek, vänskap, hat*. Två frågeställningar – hur framställs kvinnliga karaktärer i tre noveller ur samlingen? samt vilket stöd finns för att benämna novellerna som feministiska berättelser? – har stått i centrum för undersökningen. Vad gäller framställningen av de fiktiva karaktärerna har undersökningen visat att kvinnorna i många fall skildras som starka individer och som lever sina liv oberoende av männen, i enlighet med min tes. Konstruktionen av kvinnan är långt ifrån stereotyp utan kvinnokaraktärerna framträder i stället som varierade och nyanserade. Kvinnorna utvecklas i hög grad under handlingens gång och de lider heller ingen brist på personlighet. Ur en narratologisk synvinkel kan därför dessa karaktärer bäst beskrivas som dynamiska.

Men är det möjligt att, utifrån undersökningens resultat, betrakta Alice Munros noveller som feministiska berättelser? Hur påtaglig är hennes eventuella feministiska agenda? Sådana frågor är avsevärt svårare att ge entydiga svar på. Frågeställningen är emellertid inte ny; internationella litteraturforskare och kritiker har länge talat i termer som feminism beträffande hennes novellsamlingar *Dance of the Happy Shades* (1968) och *Lives of Girls and Women* (1971). Novellerna från *Kärlek, vänskap, hat* kan lätt tolkas ur ett feministiskt perspektiv, men om det har varit Munros huvudsakliga avsikt att skriva feministisk litteratur, är svårare att anta. Med utgångspunkt från novellerna i denna uppsats vill jag dock påstå att Munro använder novellformen som medium för att porträttera den verklighet som hon själv så väl känner till, nämligen villkoren för småstadens kvinnor. Därmed gör den feministiska agendan sig stundtals uppenbar i texterna, särskilt i novellen ”Nässlor” där handlingen centreras kring den icke-presenterade berättarens liv. Jag är dock medveten om att kvinnogestalterna endast är litterära konstruktioner, men vågar ändå hävda att tack vare det faktum att Munro gestaltar kvinnor i olika åldrar, så manifesterar hon därmed levnadsvillkoren för många av verklighetens kvinnor.

Uppsatsens titel – ”Jag var fascinerad över att vara befriad från familjelivet” – är en replik som yttras av den kvinnliga protagonisten i novellen ”Nässlor” i samband med att hon i sitt

inre blickar tillbaka på sitt brutna äktenskap. Repliken får sägas vara karakteristisk för alla kvinnliga karaktärer i de studerade novellerna: Citatet speglar på ett skickligt sätt den inställning till familjelivet som flera av kvinnorna står i relation till. Jag väljer således att betrakta repliken som *en längtan efter frihet* och denna längtan delas av samtliga fiktiva kvinnor. Ingen av kvinnorna trivs särskilt väl i sitt äktenskap eller så upplever de något som kan liknas vid en medelålderskris; de känner sig bundna av äktenskapets bojar, vill slita sig loss och uppleva världen på nytt – kanske med en annan livskamrat. Den grå vardagens rutiner är också en del av livet som kvinnorna känner sig fastbundna vid. Vad som däremot skiljer kvinnorna åt handlar om graden av självständighet; vissa – som berättaren i ”Nässlor” – tar steget att separera från männen de en gång älskat, medan andra – som den äldre Nina – valde att leva kvar i äktenskapet, om än något missbelåten. Här menar jag att ålderskillnaden är en avgörande faktor vad gäller graden av självständighet. Men Munro konstruerar inte kvinnor som enbart *längtar* efter frihet; i novellerna framstår den personliga friheten vara fundamental för dem, likaså den ekonomiska friheten. Kvinnorna står helt enkelt i konflikt mellan dåtidens konventioner och nutidens ideal.

I novellerna framträder ett återupprepande motiv om sårbara kvinnor som skänks kortvarig trygghet och kärlek av män. Det berättas om Nina som blir kysst av begravningsentreprenören Ed Shore och i en annan novell blir Jinny kysst av en obekant tonåring. Kvinnorna mår på något sätt dåligt och känner sig nedstämda av olika anledningar. Men givetvis leder kvinnornas beslut och handlingar till vitt skilda konsekvenser. Gemensamt för karaktärerna är att de väljer att gå sina egna vägar, de testar och gör saker som de möjligen lär ångra senare i livet. De kvinnliga gestalterna får känna den bittra eftersmaken av frihetsbegäret och kanske inser de så småningom att allting har sitt pris för den kvinna som vill bryta sig loss från instängdheten i gamla levnadsmönster.

Till skillnad från resultaten från litteraturprofessorn Rasporich tolkningar av Alice Munro ger detta examensarbete inga belägg för ett specifikt kvinnligt skrivsätt – ett *écriture féminine* – och det har heller inte varit uppsatsens primära syfte. Men otvivelaktigt står att Munro har en säregen förmåga att formulera sina berättelser. Kännetecknande drag för hennes litterära texter är bland annat det lågmälda anslaget och de vemodiga analepserna. Ibland berättas något förvirrande parallellhandlingar, vilka senare visar sig vara obehövliga för huvudberättelsens fortsättning. Och vad som egentligen innebär med att *känna ett slags sorglöst medlidande* eller vad som menas med att uppfyllas av känslan av *ett stråk av öm muntherhet*, vilket uttrycks genom Jinnys tankar i novellen ”Flytande bro”, står fortfarande

oklart. Dessa formuleringar visar på Munros skicklighet när det gäller språkliga utformningar. Däremot är det vanskligt att dra slutsatsen att sådana språkliga yttranden skulle vara ett tecken på ett kvinnligt skrivsätt.

6.2 Sammanfattning och avslutande ord

Detta examensarbete har riktat intresse mot framställningen av de kvinnliga karaktärerna i tre av Alice Munros noveller ur samlingen *Kärlek, vänskap, hat* (2001); ”Tröst, ”Nässlor” samt ”Flytande bro”. Syftet har varit att utifrån ett feministiskt perspektiv granska dessa karaktärer för att finna eventuella mönster i framställningen av kvinnorna. Uppsatsen har även undersökt vilket stöd det finns för att benämna novellerna som feministiska berättelser. Analysen har utgått från den feministiska litteraturteorin och norska litteraturprofessorn Toril Mois tankar om kvinnobilder i litteratur. I resultatdelen framkom att de tre novellerna innefattar självständiga kvinnor med tydliga personligheter. Novellerna kan således betraktas som feministiska berättelser, men om det har varit Munros primära avsikt att författa feministisk litteratur är svårt att fastställa.

Uppsatsen gör, som tidigare nämnts, inga anspråk på generaliserbarhet och därför spänner sig inte resultaten över hela Munros författarskap. Däremot påstår jag att kvinnorna i *de undersökta novellerna* skildras som autonoma individer; de är oberoende av männen och värdesätter i hög grad deras egna behov framför kollektivets, det vill säga äktenskapets. Det är möjligt att resultaten hade blivit än mer nyanserade om jag dels hade granskat fler noveller, dels hade konstruerat någon form av analysmodell i min undersökning av framställningen av karaktärerna.

Vad denna uppsats inte ämnar ge svar på, men som lämpligen bör undersökas, handlar om den feministiska progressionen i Munros litterära texter. Hur framställer Munro de kvinnliga karaktärerna och deras mellanmänniska relationer till varandra idag jämfört med i tidigare novellsamlingar? Existerar det över huvud taget någon sådan feministisk utveckling i hennes texter från debuten år 1968? Intressant hade också varit att bredda denna undersökning genom att studera karaktärerna ur ett genusteoretiskt perspektiv, så att fokus hade riktats mer mot männen.

Komplexiteten är ett centralt inslag i Munros författarskap och analysen har visat svårigheten att finna endast *en* given tolkning av berättelserna. De kvinnliga karaktärerna slutar heller aldrig att förbrylla mig, vilket gör att jag gärna återkommer till hennes berättelser med välbehag.

Litteraturförteckning

Primärlitteratur

Munro, Alice, *Kärlek, vänskap, hat: noveller*, övers. Rose-Marie Nielsen, Atlas, Stockholm, 2009 – Originalens titel: *Hateship, Friendship, Courtship, Loveship, Marriage* (2001)

Noveller ur samlingen: ”Tröst”, s. 117-150
 ”Nässlor”, s. 151-179
 ”Flytande bro”, s. 57-84

Sekundärlitteratur

Barry, Peter, *Beginning theory: an introduction to literary and cultural theory*, 3., [utök.] uppl., Manchester University Press, Manchester, 2009

Duncan, Isla, *Alice Munro's narrative art*, Palgrave Macmillan, New York, 2011

Feinberg, Cara, ”Bringing Life to Life”, *The Atlantic* 2001-12-14,
<<http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2001/12/bringing-life-to-life/303056/>>
(Hämtad 2014-03-03), utskrift i författarens ägo

Johansson, Eva, ”Den mänskliga själens kartograf”, *Svenska Dagbladet* 2013-10-23,
<http://www.svd.se/kultur/litteratur/den-manskliga-sjalens-kartograf_8645210.svd> (Hämtad 2014-03-03), utskrift i författarens ägo

Kröller, Eva-Marie (red.), *The Cambridge Companion to Canadian Literature*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004

May, Charles E. (red.), *Critical Insights: Alice Munro*, Salem Press, Ipswich, Mass., 2013

Moi, Toril, *Sexual/Textual Politics: Feminist Literary Theory*, Routledge Chapman & Hall, New York, 1985

Rasporich, Beverly J., *Dance of the Sexes: Art and Gender in the Fiction of Alice Munro*, University of Alberta Press, Edmonton, Alberta, 1990

Otryckt litteratur

Landgren, Johan, ”The other side of the mountain”, Litteraturvetenskapliga institutionen, LIVK10 kandidatuppsats, Lunds universitet, Lund, 2010,
<<http://www.lu.se/lup/publication/1530513>> (Hämtad 2014-04-04)

Nationalencyklopedin, kreationism, < <http://www.ne.se/lang/kreationism>> (Hämtad 2014-05-05)

Skagert, Ulrica, *Possibility-Space and Its Imaginative Variations in Alice Munro's Short Stories*, Engelska institutionen, Diss.: Stockholms universitet, Stockholm, 2008, <<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-8292>> (Hämtad 2014-04-04)

Svenska Akademien, Alice Munro, <http://www.svenskaakademien.se/nobelpriset_i_litteratur/pristagarna/alice_munro> (Hämtad 2014-03-03)

Svensson, Joakim, "Likheter blir olikheter. En komparation av Anne B. Ragdes *Berlinerpopplarna* och Alice Munros *Kärlek, vänskap, hat*, Institutionen för humaniora, utbildnings- och samhällsvetenskap, kandidatuppsats, Örebro universitet, Örebro, 2013, <<http://oru.diva-portal.org/smash/get/diva2:606110/FULLTEXT01.pdf>> (Hämtad 2014-04-04)